

УДК 347 (44+438+498)(094.4)(091)

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ ФРАНЦІЇ 1804 РОКУ У ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОЦЕСІ КОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

М. Сирко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: mariana.dyachyshyn@gmail.com*

Подано порівняльно-історичне дослідження процесу кодифікації цивільного законодавства у XVIII–XIX століттях як загальноєвропейського історико-правового явища. Проаналізовано причини, які зумовили потребу кодифікації цивільного законодавства у Європейських державах, охарактеризовано початок кодифікаційного процесу та згадано перші кодифікації – Саксонське та Швабське Зерцала, збірники законів в Іспанії, збірки указів у Португалії, російське Соборне уложення 1649 року та ін.

Досліджено основні причини та умови розроблення та прийняття Цивільного кодексу Франції 1804 року та його вплив на правове регулювання цивільних правовідносин у низці країн Європи.

Зроблено висновок щодо потреби подальшого дослідження проблеми рецепції цього кодексу у Південній та Північній Америці, у державах Африки, а також процесів оновлення цивільного законодавства Швейцарії, Бельгії, Нідерландів, Італії та пов'язаного із ними історико-правового досвіду.

Ключові слова: Цивільний кодекс Франції 1804 року, цивільні правовідносини, Нідерланди, Бельгія.

Ідея кодифікації цивільного права виникла задовго до розроблення, прийняття і набрання чинності цивільними кодексами у різних державах Європи. Одним із перших кодифікованих документів, який мав визначний вплив на розвиток європейського цивільного права був збірник римського імператора Юстиніана, який у Середньовіччі отримав назву «Звід цивільного права» (*лат. Corpus juris civilis*). Римське приватне право стало основою для багатьох пізніших кодифікацій, а його правові інститути були узяті за зразок під час розробки європейського цивільного права. Наприкінці XVIII – початку XIX століть виникла потреба суттєвого оновлення та модернізації цивільного законодавства у багатьох країнах Європи. У цьому загальноєвропейському процесі оновлення та кодифікації цивільного права важливу роль відіграв Цивільний кодекс Франції 1804 року, норми якого відображено у законодавстві багатьох європейських держав.

Метою цієї статті є порівняльно-історичне дослідження процесу кодифікації цивільного законодавства у XVIII–XIX століттях як загальноєвропейського історико-правового явища, а також з'ясування ролі та значення Цивільного кодексу Франції 1804 року у цьому процесі.

Окреслену проблему частково розглянуто у працях таких українських та зарубіжних дослідників, як Марина Арзаканян, Євгеній Васильєв, Анджей Дзядзьо (*Andrzej Dziadzio*), Володимир Захватаєв, Катажина Суйка-Зелінська (*Katarzyna Sójka-Zielińska*), Сергій Кодан, Ернест Лупан (*Ernest Lupan*), Даріуш Макілла (*Dariusz Makilla*), Леон Жуліо де Ла Морандьєр (*Leon Julliot de la Morandiere*), Александр Ревякин, Борис Тищик, Євген та Олена Харитонові, Сергій Февралєв та ін.

Римське право безперечно мало суттєвий вплив на цивільне законодавство середньовічних європейських держав, однак воно діяло в сукупності із місцевим

феодалним та звичаєвим правом і часто внаслідок їхнього впливу суттєво змінювалося. Як слушно зазначають Євген та Олена Харитонові, у «варварсько-римському» праві була втрачена колишня стрункість римських побудов щодо зобов'язань, системи контрактів тощо. Збереглися лише загальні уявлення про сутність та зміст договорів, умови їхнього укладення та виконання, але усі вони були перемішані між собою, а також з іншими способами придбання речей. Фактично у галузі правового регулювання придбання та відчуження речей [12, с. 272], зрештою як і в інших сферах цивільного права у добу Раннього Середньовіччя, панував безлад.

Як наслідок, серед європейських правознавців та державців виникало усвідомлення потреби систематизації та кодифікації цивільного права. Перші збірки законів важко назвати кодексами, адже вони, по суті, були об'єднанням існуючих правових звичаїв та норм. Автори цих збірників, зазвичай, не робили спроб заповнити прогалини у правовому регулюванні цивільних відносин, вдосконалити існуючі норми чи створити нові. Серед такого типу збірників варто згадати, зокрема, Саксонське та Швабське Зерцала (*Miroir de Saxe*, *Miroir de Sonabe*), численні збірники законів в Іспанії, у тому числі збірник затверджений королем Філіпом II 1307 року (*Nueva Recopicion*), збірки указів у Португалії (Альфосинські укази 1463 року, Манелінські укази 1314 року, Філіппінські укази 1603 року), російське Соборне уложення 1649 року, кодекс виданий у 1683 році Кристіаном V у Данії, шведські закони 1734 року та ін.

Лише у XVIII столітті в багатьох державах Європи розпочалася справжня робота з кодифікації цивільного законодавства. У Королівстві Сардинії (Італія) було прийнято цивільний кодекс 1723 року, у Швеції 1736 року (*Sverige rikes lag*). У Баварії (Німеччина) 1756 року прийнято цивільний кодекс під назвою «Кодекс Максиміліана» (*Codex Maximilianeus Bavaricus*), який містив здебільшого норми римського права. Кодифікаційні процеси відбувалися також й у Пруссії (Німеччина), де кодекс під назвою «Загальні закони земель» (*Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten*) почали розробляти за Фредеріка Великого 1749 року. Однак процес кодифікації завершився лише у 1794 році за правління Фредеріка-Гійома II. У цей же період австрійська імператриця Марія-Терезія розпочала оновлення австрійського цивільного законодавства (*Codex Theresianus* 1766 року), однак процес оновлення австрійського законодавства завершився лише 1810 року [21].

Як бачимо, кодифікація законодавства у різному обсязі та з різними результатами відбувалася у багатьох європейських країнах, тож можемо з упевненістю стверджувати, що кодифікація цивільного права у Франції (у результаті якої видано Цивільний кодекс 1804 року) була частиною загальноєвропейського процесу оновлення та кодифікації права.

За правління династії Бурбонів у Франції діяла широка мережа неуніфікованих джерел права різного рівня та юридичної сили, сповнених численними суперечностями одне з одним. Загальнодержавне законодавство в умовах абсолютизму було виражене в королівських ордонансах. У Північній Франції основним регулятором правовідносин були кутюми (збірники правових звичаїв), а в Південній Франції – римське право. Канонічне право визначало норми сімейних правовідносин [9, с. 137]. Отже, потреба систематизації та оновлення цивільного законодавства була надзвичайного гострою.

Особливо це стало помітно після французької революції XVIII століття, оскільки в постреволюційних умовах згадані раніше джерела права були частково скасовані, а також були прийняті нові цивільно-правові закони, які регулювали майнові та особисті немайнові правовідносини і часто суперечили один одному, адже прийняті поспіхом законодавчі тексти мали значні недоліки юридичної техніки та

мовної стилістики, а їхні норми містили колізії [1, с. 53]. Проте розрізненість політичних груп не давала можливості дійти спільної думки щодо того, якою повинна бути кодифікація французького права, тому систематизація могла відбутися лише в умовах сильної влади глави держави.

9 листопада 1799 року владу в державі захопив Наполеон Бонапарт, який несподівано прибув у Париж посеред військової операції в Єгипті та набув статусу першого консула. 18 травня 1804 року йому було надано титул імператора [13, с. 168]. Саме за його правління нарешті відбулася систематизація й оновлення французького права та у 1804 році прийнято новий цивільний кодекс, який (неодноразово змінений і доповнений) діє у Франції й досі [6, с. 23].

Цивільний кодекс Франції 1804 року складався із вступу, трьох книг і 2 281 статті. Книги кодексу упорядковували за предметним критерієм, унаслідок чого отримали такі назви: «Про осіб», «Про майно і різні види власності», «Про способи набуття власності». Така структура відповідала системі римського приватного права: особи, речі, зобов'язання, спадкування [8, с. 392]. З огляду на це, структуру Цивільного кодексу Франції 1804 року можна вважати класичним прикладом інституційної системи побудови кодексу.

Вступивши в дію, кодекс замінив більше 14 000 законодавчих актів, прийнятих у попередні роки урядом Франції, які замінили свого часу численні середньовічні цивільно-правові інститути. Прийшовши на зміну попередньому законодавству, кодекс перейняв більшу частину з його основних положень, що стосувалися розірвання шлюбу, батьківських прав, власності, привілеїв та іпотеки. Кодекс став нормативно-правовою основою для встановлення свободи та рівності між усіма громадянами. Про це, зокрема, свідчить ст. 8 кодексу, яка надала рівну можливість користуватися цивільними правами кожному французу, незалежно від його суспільного статусу, раси, віросповідання і т. п. [10, с. 22]. За правовою природою цей кодекс, як слушно зазначив Анджей Дзядзьо [15, с. 98], був результатом «синтезу» французького звичаєвого та римського приватного права. Його норми та положення знайшли відображення у кодифікованому цивільному законодавстві багатьох держав. Подекуди вони діють та регулюють цивільні правовідносини й досі.

Безпосередньо ввели у дію Кодекс або взяли його майже повністю у якості зразка Бельгія, Люксембург, Монако, Румунія, Неаполітанське королівство та деякі інші держави. При цьому у Бельгії, Люксембурзі та тих італійських державах, які тоді входили до складу Франції, Кодекс був безпосередньо введений у дію 1804 року [12, с. 396–397]. За його зразком були також розроблені кодекси кантонів Заходу і Півдня Швейцарії [11, с. 7–16].

Зокрема, у Бельгії та Нідерландах процес кодифікації цивільного права розпочався майже водночас, оскільки обидві країни мають спільне історичне минуле. Тривалий період територія сучасної Бельгії (під назвою Південні Нідерланди, а з 1713 року – Австрійські Нідерланди) та Нідерландів перебувала у складі Австрійської імперії. Однак 1795 року Бельгія за рішенням французького термідоріанського конвенту була приєднана до Франції. Відповідно після набрання чинності Цивільним кодексом Франції у 1804 році його дія була поширена і на цивільні правовідносини у Бельгії [5, с. 176] – на його основі видано Цивільний кодекс Бельгії від 21 березня 1804 року, який 13 вересня того ж року набрав чинності [14]. У Нідерландах цей кодекс почали застосовувати 1810 року [5, с. 176].

Після поразки Наполеона Бонапарта та його зречення від престолу у березні 1814 року [9, с. 70] за рішенням Віденського конгресу територія Бельгії була приєднана до Нідерландів. Цивільний кодекс Франції зберіг свою чинність, однак

одразу ж розпочалася робота над оновленням цивільного законодавства у 1929 році був завершений проект нового Цивільного кодексу Нідерландів [5, с. 176], однак після від'єднання Бельгії у 1830 році процес зміни цивільного законодавства призупинився.

Бельгійські законодавці вирішили залишити чинним Цивільний кодекс Бельгії 1804 року, який, незважаючи на численні зміни, досі діє у Бельгії [14].

Новий цивільний кодекс Нідерландів набрав чинності лише 1838 року. Його було розроблено на основі Цивільного кодексу Франції 1804 року, при цьому значна частина статей була скопійована дослівно. Отже, норми французького цивільного права продовжували опосередковано діяти й у нідерландському праві, однак з часом стала очевидною потреба повної переробки цивільного кодексу, оскільки він не відповідав розвитку та змінам, що відбулись у приватній сфері правовідносин [2, с. 88].

Як наслідок, у Нідерландах знову розпочалася робота над кодифікацією цивільного права та розробленням нового цивільного кодексу. Ця складна робота з кодифікації та впровадження нового цивільного законодавства охопила кілька десятиріч. У 1970 році завершена робота над 1-ю книгою про фізичних осіб та сімейне право, у 1976 році – була завершена 2-га книга про юридичних осіб, у 1991 році – книга 8-ма (транспортне право), у 1992 році – книги 3, 5, 6 і 7 (майнові відносини, речове право, загальні положення про зобов'язання, окремі види договорів), а також книги 4 «Спадкове право» та 9 «Інтелектуальна власність» [2, с. 89]. Цей кодекс значно відійшов від принципів колишнього французького законодавства та містив чимало новацій розроблених нідерландськими юристами. Зокрема, у кодексі закріплено значну кількість правових норм, які надають можливість суду самостійно вирішувати спір на підставі загальних норм (принципів права, наприклад, принципу добросовісності). Отже, складається враження про його тяжіння до англо-американської моделі врегулювання цивільних правовідносин [2, с. 90–91]. Зрештою, цей кодекс може бути предметом окремого наукового дослідження.

Цивільний кодекс Франції 1804 року суттєво вплинув також і на польське цивільне право. Як відомо у 1795 році відбувся третій поділ Речі Посполитої між Росією, Австрією та Пруссією. Австрія здобула так звану Малу Польшу аж до ріки Західний Буг, Пруссія зайняла Варшаву з Мазовією і Литву до ріки Німан, Росія ж отримала решту Литви й територію на схід від лінії Ковно–Берестя–Володимир–Берестечко–Саганів–Хотин [3, с. 239]. Після російсько-прусько-французької війни 1806–1807 років з наступним підписанням між Росією та Францією Тільзитського мирного договору 7 липня 1807 року на тих польських етнічних землях, які після поділів Речі Посполитої перебували у складі Пруссії утворено Варшавське Герцогство [19, с. 15–18]. У його Конституції від 22 липня 1807 року на території князівства було обумовлено використання французького цивільного законодавства [16]. 10 жовтня 1810 року герцог Фрідріх Август видав указ, яким передбачив, що кодекс набирає чинності 1 травня 1808 року [7, с. 4–5].

Зі вступом російської армії у 1814 році до Варшави розпочалося, *de facto*, утворення Королівства Польського, хоча впродовж цього року ще існувало таке державне утворення, як Варшавське Герцогство, для управління яким російський імператор Олександр I призначив генерал-губернатора та Верховну раду князівства [17, с. 11–17].

Проте вже 3 травня 1815 року, згідно з умовами трактату «Про затвердження добробуту поляків», укладеного між Росією, Австрією та Пруссією, Королівство Польське увійшло до складу Російської імперії [4]. Польська дослідниця Катажина Суйка-Зелінська, досліджуючи вплив французького права на правові відносини у Польщі, зазначила, що Конституція Королівства Польського 1815 року зберігала колишній правовий стан на польських землях. Зокрема, у сфері цивільного права

залишався чинним Цивільний кодекс Франції 1804 року [20, с. 209–210]. Водночас щораз гостріше поставала потреба змінити найпроблемніші норми кодексу, які не сприймалися польським суспільством – норми сімейного (оскільки не сприймався світський характер шлюбу) та іпотечного права [15, с. 229].

13 жовтня 1820 року, за вказівкою російського імператора Олександра I, була скликана комісія з представників Сенату, Палати Послів та Ради Стану, яка отримала завдання поступового розробити ґрунтовні зміни до Цивільного кодексу Франції 1804 року. Під час цього процесу було використано, зокрема, норми пруського цивільного права та Австрійського цивільного кодексу 1811 року. Проект першої книги цього кодексу підготували у 1825 році й Сейм ухвалив його як Цивільний кодекс Королівства Польського [18, с. 356–357, 622]. З прийняттям цього кодексу розпочався новий етап у процесі кодифікації польського права, однак положення французького цивільного кодексу не були остаточно скасовані й забуті, а знайшли відображення й у пізніших польських законодавчих актах, зокрема у Зобов'язальному кодексі Другої Речі Посполитої (1918–1939 років) та цивільному законодавстві сучасної Польщі.

Процес кодифікації цивільного права, який відбувався у Європі в XVIII – початку XIX століть охопив зрештою не лише європейські держави, а фактично започаткував кодифікаційні процеси у цілому світі. Цивільний кодекс Франції 1804 року відіграв надзвичайно важливу роль у цьому процесі, оскільки для багатьох держав Європи та світу він став зразком, еталоном правового регулювання цивільних відносин. Узявши його за основу, вони отримали змогу модернізувати своє цивільне законодавство, зробити його кращим і ефективнішим. Ті держави, де французький цивільний кодекс певними своїми положеннями суперечив цивільно-правовій традиції, прийняли на його основі власні цивільні кодекси, використавши своє цивільне законодавство, правові звичаї, правові інститути, норми інших держав, або ж розробивши і впровадивши власні інноваційні правові проекти.

Це дослідження розкриває світовий масштаб рецепції Цивільного кодексу Франції 1804 року та вказує на подальші напрями наукового пошуку. Зокрема, на наш погляд, недостатньо дослідженою є проблема рецепції цього кодексу у Південній та Північній Америці, у державах Африки, адже десятиріччя рецепція французького цивільного кодексу охопила більшість латиноамериканських країн: Гондурас, Коста-Рику, Гватемалу, Нікарагуа, Панаму (у згаданих країнах його впроваджено майже без змін), Чилі, Колумбію, Сальвадор, Еквадор, Уругвай (ці країни під значним його впливом розробили власні цивільні кодекси). Цивільні кодекси Єгипту та Ірану складені на підставі матеріалів мусульманського права, але з використанням багатьох специфічних рішень, характерних для французького цивільного кодексу [12, с. 396–398]. Недостатньо дослідженими в українській історико-правовій літературі є процеси оновлення цивільного законодавства Швейцарії, Бельгії, Нідерландів, Італії тощо. У цьому контексті важливо з'ясувати, які саме норми продовжили своє існування до сьогодні, а які були скасовані й чому. Порівняння історико-правового досвіду цих держав та України дасть змогу модернізувати українське цивільне право, що є особливо важливим з огляду потреби гармонізації українського та європейського цивільного законодавства.

Список використаних джерел

1. Арзаканян М. Ц., Ревякин А. В. Уваров П. Ю. История Франции. Москва: Дрофа, 2005. 474, [6] с.
2. Гражданское и торговое право зарубежных государств / отв. ред.: Васильев Е. А. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Междунар. отношения, 2008. Т. 1. 560 с.

3. Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія Багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / Анджей Сулима Камінський; пер. з пол. Я. Стріхи. Київ: Наш час, 2011. 263 с.
4. Кодан С. В., Февралёв С. А. Местное право Царства Польского: формирование, источники, трансформации (1815–1917 гг // NB: Проблемы общества и политики. 2013. № 3. URL: http://e-notabene.ru/pr/article_468.html.
5. Леже Р. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход : пер. с фр. / Раймон Леже. 3-е изд., перераб. Москва: Волтерс Клувер, 2011. XLVI, 529 с.
6. Морандьер Л. Ж. Гражданское право Франции. Москва: Издательство иностранной литературы, 1958. 742 с.
7. Ставский Б. И. Гражданские Законы губерний Царства Польского: Разъясненные по решениям бывшего Варшавского IX Департамента (1842–1875) и Гражданского Кассационного Департамента (1876–1904) Правительствующего Сената со всеми позднейшими изменениями и дополнениями: в двух томах. Т. 1. 3-е изд., испр. и доп. Варшава: Изд. Тип., 1905. 772 с.
8. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.). Львів: Світ, 2013. 750, [1] с.
9. Тищик Б. Й. Історія держави і права Франції (1789–1918 рр.). Дрогобич: Коло, 2008. 160 с.
10. Французский гражданский кодекс / науч. ред. Д. Г. Лавров. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 368 с.
11. Харитонов Є. О. Цивільні кодекси «пасіонарного» типу: європейські прототипи // Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 66. С. 7–16.
12. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: пошук парадигми: монографія. Одеса: Фенікс, 2014. 804 с.
13. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ, 2010. 205 с.
14. Code Civil Belge. URL: <http://www.ejustice.just.fgov.be>
15. Dziadzio A. Powszechna historia prawa. Warszawa, Wydawnictwo naukowe PWN, 2008. 474 s.
16. Konstytucja Księstwa Warszawskiego. URL: http://www.polska.ru/polska/historia/pl/konst_ks_war.html].
17. Kozłowski W. M. Autonomia Królestwa Polskiego, 1815–1831. Warszawa, Gł. skl. w księgarni E. Wende i Ska, 1907. 277 s.
18. Makilla D. Historia prawa w Polsce. Warszawa, Wydawnictwo naukowe PWN, 2008. 400 s.
19. Skarbek F. F. Dzieje Księstwa Warszawskiego. Warszawa, Nowy-Świat, 1897. 160 s.
20. Sójka-Zielińska K. Kodeks Napoleona. Historia i współczesność, Warszawa: LexisNexis, 2008. 592 s.
21. Holmberg T. The Civil Code: An Overview. URL: http://www.napoleon-series.org/research/government/code/c_code2.html

References

1. Arzakanjan, M. C., Revjakin, A. V., Uvarov, P. Ju. (2005). *Istorija Francii*. Moskva: Drofa. (in Russian)
2. Vasil'ev, E. A. (2008). *Grazhdanskoe i torgovoe pravo zarubezhnyh gosudarstv, t. 1*. Moskva: Mezhdunar. Otnoshenija. (in Russian)
3. Kamins'kyj, A. (2011). *Istoriia Rechi Pospolytoi iak istoriia Bahat'okh narodiv, 1505–1795. Hromadiany, ikhnia derzhava, suspil'stvo, kul'tura*. Kyiv: Nash chas. (in Ukrainian)
4. Kodan, S. V., Fevral'jov, S. A. (2013). *Mestnoe pravo Carstva Pol'skogo: formirovanie, istochniki, transformacii (1815–1917 gg)*. NB: *Problemy obshhestva i politiki*. № 3, Retrieved from http://e-notabene.ru/pr/article_468.html. (in Russian)

5. Lezhe, R. (2011). *Velikie pravovye sistemy sovremennosti: sravnitel'no-pravovoj podhod*. Moskva: Volters Kluver. (in Russian)
6. Morand'er, L. Zh. (1958). *Grazhdanskoe pravo Francii*. Moskva: Izdatel'stvo inostranno literature. (in Russian)
7. Stavskij, B. I. (1905). *Grazhdanskie Zakony gubernij Carstva Pol'skogo: Razjasnennye po reshenijam byvshego Varshavskogo IX Departamenta (1842–1875) i Grazhdanskogo Kassacionnogo Departamenta (1876–1904) Pravitel'stvujushhego Senata so vsemi pozdnejshimi izmenenijami i dopolnenijami: V dvuh tomah. T. 1*. Varshava: Izd. Tip. (in Russian)
8. Tyschuk, B. J. (2013) *Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain. Novyj chas (XVII st. – 1918 r.)*. L'viv: Svit. (in Ukrainian)
9. Tyschuk, B. J. (2008) *Istoriia derzhavy i prava Frantsii (1789–1918 rr.)*. Drohobych: Kolo. (in Ukrainian)
10. Lavrov, D. G. (2004) *Francuzskij grazhdanskij kodeks*. Sankt-Peterburg: Juridicheskij centr Press. (in Russian)
11. Kharytonov, Ye. O. (2012) Tsyvil'ni kodeksy «pasionarnoho» typu: ievropejs'ki prototypy. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*, 66, 7–16. (in Ukrainian)
12. Kharytonov, Ye. O., Kharytonova, O. I. (2014) *Pryvatne pravo iak kontsept: poshuk paradyhmy*. Odesa: Feniks. (in Ukrainian)
13. Shevchenko, O. O. (2010) *Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain*. Kyiv.
14. *Code Civil Belge*, Retrieved from <http://www.ejustice.just.fgov.be>
15. Dziadzio, A. (2008) *Powszechna historia prawa*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN (in Polish).
16. *Konstytucja Ksiestwa Warszawskiego*, Retrieved from http://www.polska.ru/polska/historia/-pl/konst_ks_war.html. (in Polish)
17. Kozłowski, W. M. (1907) *Autonomia Królestwa Polskiego, 1815–1831*. Warszawa: Gł. skł. w księgarni E. Wende i Ska. (in Polish)
18. Makilla, D. (2008). *Historia prawa w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. (in Polish)
19. Skarbek, F. F. (1897) *Dzieje Ksiestwa Warszawskiego*. Warszawa: Nowy-Świat. (in Polish)
20. Sójka-Zielińska K. (2008). *Kodeks Napoleona. Historia i współczesność*. Warszawa: LexisNexis. (in Polish)
21. Holmberg T. (2003) *The Civil Code: An Overview*, Retrieved from http://www.napoleon-series.org/research/government/code/c_code2.html

*Стаття: надійшла до редакції 26.09.2017
прийнята до друку 24.10.2017*

ROLE AND SIGNIFICANCE OF CIVIL CODE OF FRANCE 1804 IN ALL EUROPEAN CODIFICATION PROCESS OF CIVIL LAW

M. Сырко

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: mariana.dyachyshyn@gmail.com*

Comparative and historical research of the codification process of civil law in 18–19th centuries as all European historical-legal phenomenon has been carried out.

The author has analyzed reasons for codification process of civil law in all European countries, characterized the beginning of codification process and mentioned first codifications –

Saxon and Swabian Szersala, a collection of laws in Spain, a collection of decrees in Portugal (Alphasian decrees 1463, Manelin decrees 1314, Philippine decrees 1603), Russian Cathedral Code 1649 etc. However, these codifications only partially included norms of civil law.

Overview of the work on codification of civil law, which started in 18th century in many countries of Europe, has been conducted; the first civil codes – Civil Code of Kingdom of Sardinia (Italy) 1723, Sweden 1736, Bavaria (Germany) 1756 and others – have been mentioned.

Reasons and peculiarities of codification of civil law in France (as a result of which Civil Code was issued in 1804) as a part of all-European process of renovation and codification of law have been examined. It has been observed that during the reign of Bourbon dynasty in France a wide range of non-unified sources of law of different levels and legal force full of numerous contradictions was functioning. It has been concluded that there was an urgent need of systematization and renovation of French civil law.

The author has also indicated positive consequences of adopting Civil Code of France. In particular, it has been stressed that the Code became a substantive legal framework to establish freedom and equality of all citizens. More specifically it was stated in article 8 of the Code which provided an equal opportunity to each Frenchman to use civil rights despite his social status, race, religion etc. The influence of Civil Code of France 1804 on legal regulation of civil matters in a wide range of European countries has been examined. Separate European countries – Belgium, Luxemburg, Monaco, Romania, Poland, Neapolitan Kingdom and some other countries – that put the Code into action first-hand or took it almost completely as an example have been mentioned. The influence of the Code on codification of civil law in Belgium, the Netherlands and Poland has been analyzed.

It has been stressed that the codification process of civil law taking place in Europe in 18th – beginning 19th penetrated not only European countries but, in fact, it started codification processes in the whole world. Reception of French Civil Code embraced most Latin American countries. Volume of reception legal provisions of French Civil Code in mentioned countries has been clarified. The conclusion concerning needs for further research of reception of this Code in South and North America, African states, and updating of civil law of Switzerland, Belgium, the Netherlands, Italy and its historical-legal experience, has been made.

Keywords: Civil Code of France 1804, civil provisions, civil matters, the Netherlands, Belgium.